

HOFJESKRANT

NIEUWSBRIEF VAN DE STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

nummer 35, voorjaar 2015

Auteur Henk Looijesteijn overhandigt het eerste exemplaar aan Daan van den Briel.

Auteur Dorine van Hoogstraaten overhandigt het eerste exemplaar aan de heer en mevrouw Bot

VERDER IN DIT NUMMER:

- Mededelingen van het bestuur
- Van de voorzitter
- 40 jaar Stichting Haarlemse Hofjes
- Huismeestersdag 2014
- Sint Rochuskapel
- Boek: De Molenpage-stichting
- Boek: De onderste steen boven
- Huizen Grootenboom van Os
- Najaarsvergadering 2014
- Dissertation: Die Leidener Wohnstiftungen
- Boek: De Bosatlas van het Cultureel Erfgoed
- Minisymposium
- Hofjesproefschrift van mw Wilms Floet

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

Mr H. van Eesteren, voorzitter (070-350 63 48)
Ing J. H. Willeminck, penningmeester (023-528 84 36)
Mr E.W. Oosterbaan, secretaris (0224-215 185)
Mw E.C.M. Elzenga-Duynstee, lid (070-4068513)
Drs J.M. Poldermans, lid (06-1695 1651)
Dr W.J.H. Verwers, lid (033-253 74 61)
Mw mr J.B. Baars-Goetsch, lid (035-8877 793)

Als adviseurs van het bestuur treden op:

Dhr jhr G.G. Witsen Elias, voormalig secretaris LHB
Mw drs R.C. Willeumier, *monumenten en wonen*
Dhr A.J. Brand, *zorg*

HOFJESKRANT

De Hofjeskrant is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres.

SECRETARIAAT

Stichting Landelijk Hofjesberaad
Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Het secretariaat is tijdens kantooruren te bereiken op
023 - 5400644, info@hofjesberaad.nl
Contactpersoon: Joke Slootheer
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE LEDEN

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat).
Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de Hofjeskrant. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

ADVERTENTIEPRIJZEN

De advertentieprijzen voor de Hofjeskrant zijn sinds 10.02.2004 niet veranderd. Zij bedragen:

1/6 pagina	€ 150,-	1/2 pagina	€ 500,-
hele pagina	€ 750,-	hele achterpagina	€ 1.000,-

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: J.M. Poldermans, W.J.H. Verwers
Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer
Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

VOORJAARSVERGADERING IN ZUTPHEN zaterdag 18 april 2015

De voorjaarsbijeenkomst wordt georganiseerd door de Sint Anthony Groote Broederschap waartoe het Ruitershofje behoort.

De bijeenkomst zal plaatsvinden in het Huis van Borro, een zeer oud pand in Zutphen, in beheer bij BOG. Afgezien van de vergadering zullen de deelnemers op de hoogte worden gebracht van de interessante geschiedenis van Zutphen door de stadsarcheoloog van Zutphen, Michel Groothedde.

's Middags wordt een stadswandeling georganiseerd.

De dag wordt afgesloten met een borrel in de mooie en ruime regentenkamer van het Ruitershofje.

De uitnodiging met het gedetailleerde programma heeft u inmiddels ontvangen.

HAARLEMSE HOFJESKRANT

In februari 2008 verscheen in Haarlem de 'Haarlemse Hofjeskrant', een initiatief van Willem Brand. De gratis krant verschijnt vanaf nummer 2 in een oplage van 10.000, komt drie maal per jaar uit en heeft tot doel de Haarlemmers te laten delen in ervaringen van bewoners en bestuurders binnen deze bijzondere leefgemeenschap. In mei verschijnt feestnummer 25.

Alle nummers zijn in te zien op:
www.haarlemse-hofjeskrant.nl

VAN DE VOORZITTER

Dit is de 35ste Hofjeskrant sinds de oprichting van het LHB. De krant wordt elk keer weer met veel enthousiasme gemaakt en is er in de loop der jaren steeds fraaier uit gaan zien. Het is niet alleen een informatiebron, maar vervult ook een rol als geschiedschrijving van het Landelijk Hofjesberaad.

Op 8 november 2014 waren we te gast bij Kuyl's Fundatie in Rotterdam. Dit hof vierde in 2014 haar 200-jarig bestaan. Het was een druk bezochte vergadering in een prachtig monumentaal pand. De voorzitter van het college van regenten, drs. Bob de Kuiper, gaf een overzicht van de boeiende geschiedenis van het hof. Deze geschiedenis is beschreven in een boek, dat ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan is uitgegeven met de mooie titel 'Vrij wonen met zakgeld toe'. De deelnemers aan de vergadering kregen een exemplaar cadeau. Tijdens de huishoudelijke vergadering werden de resultaten van de enquête, inzake de verhuurderheffing, gepresenteerd, gevolgd door een uitgebreide discussie. Het hoogtepunt van de bijeenkomst was de uitreiking van de eerste twee boekjes van de Hofjesreeks. Het eerste exemplaar van het boekje 'Open en besloten Het hofje is terug van nooit weggeweest' werd door auteur Dorine van Hoogstraten uitgereikt aan de heer en mevrouw Bot, regenten van de hofjes Codde en van Beresteyn. Dit hof heeft deze uitgave door middel van een schenking mogelijk gemaakt. Het eerste exemplaar van het boekje 'Hofjes als Paleizen Stichters, bouwers en bewoners in de 17de en 18de eeuw' werd door auteur Henk Looijesteijn overhandigd aan onze erevoorzitter en voorzitter van de redactiecommissie

Daan van den Briel. Tijdens het middagprogramma werd, onder leiding van gidsen, een bezoek gebracht aan het nabijgelegen Arboretum Trompenburg. Deze prachtig aangelegde tuin bevat een groot aantal bijzondere planten, bomen, bollen en knollen. Er kan worden teruggekeken op een in alle opzichten geslaagde dag.

Op vrijdag 28 november werd, ter gelegenheid van het verschijnen van de eerste twee boekjes in de Hofjesreeks, bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam een minisymposium georganiseerd over het hofje als toekomstige woonvorm. De ruim 70 deelnemers aan het symposium beleefden een interessante middag. Van de boekjes zijn op dit moment ongeveer 1.100 van de 2.000 exemplaren verkocht. Het merendeel is afgenomen door de bij het LHB aangesloten hofjes. Er is echter nog een aantal hofjes die geen boekjes hebben gekocht. Ik roep deze hofjes op dit alsnog te doen, want de Hofjesreeks mag toch niet ontbreken in uw hof bibliotheek? Inmiddels wordt in overleg met de redactiecommissie de mogelijkheid bekeken voor het uitgeven van het derde deel in de Hofjesreeks.

De verhuurderheffing blijft ons uiteraad bezighouden. Dit voorjaar kunt u, zoals eerder aangekondigd, wederom een enquête tegemoet zien. Ik hoop dat

deze, in vergelijking tot de vorige enquête, door veel meer hofjes zal worden ingevuld. Later dit jaar vindt een evaluatie van de verhuurderheffing plaats. Wij beraden ons over de wijze waarop wij het ministerie en de politiek het beste kunnen beïnvloeden en hoe wij de publiciteit over dit onderwerp vorm kunnen geven.

Onlangs hebben wij de 98ste deelnemer van het Landelijk Hofjesberaad kunnen verwelkomen. Het is de Stichting Huizen Grootenboom van Os uit Rotterdam. Voor nadere informatie over deze Stichting verwijs ik graag naar het artikel van de redactie in deze krant. Wij hebben ons als bestuur ten doel gesteld dit jaar het aantal van 100 deelnemers te bereiken. Begin februari is de eerste digitale Nieuwsbrief verschenen. Het ligt in de bedoeling meerdere keren per jaar een Nieuwsbrief uit te geven met actuele informatie. Ik hoop dat de Nieuwsbrief in een behoefte voorziet. Op 18 april gaan we naar Zutphen voor de voorjaarsbijeenkomst. Wij zijn te gast bij de Sint Anthony Groote Broederschap, eigenaar van het Ruitershof. Het LHB heeft nog nooit vergaderd in het prachtige Zutphen. Het belooft een interessante dag te worden.

Huib van Eesteren

40 JAAR STICHTING HAARLEMSE HOFJES

Op 23 november 2014 werd in Haarlem aandacht geschonken aan het feit dat 40 jaar geleden de Stichting Haarlemse Hofjes opgericht werd. Die aandacht bestond uit een daverende feestmiddag waarop alle Haarlemse regenten, oud-regenten en alle Haarlemse hofbewoners werden uitgenodigd.

In theater De Luifel (Heemstede) werden de genodigden toesproken door de enthousiaste voorzitter van de SHH, Iesje Vermeulen. Vervolgens werd het

speciaal voor deze gelegenheid geschreven toneelstuk 'De familie Kegge', uit Hildebrand's Camera Obscura

Foto: W. Brand

en uitgevoerd door de Letterlievende Vereniging J.J. Cremer, opgevoerd.

Tot slot kreeg iedereen een glaasje prosecco en werd er enthousiast nagepraat onder de vrolijke klanken van de Flowertown Jazzband onder leiding van regent Wil van Schaik.

Het was een geweldig verjaarsfeest.

Op: www.youtube.com/watch?v=YWYwjuNLq78 krijgt u, via het door cineast John van der Wal gemaakte filmpje, een indruk van het festijn.

HUISMEESTERSDAG 2014, DOESBURG

Deelnemers minus waarnemend voorzitter en fotograaf Hanneke Baars

Waarnemend voorzitter mevrouw Hanneke Baars heet op 25 september de vertegenwoordigers van 25 hofjes, alsmede de heer Hermen Overweg, voorzitter van het bestuur van de Gestichten van Weldadigheid in Doesburg en mevrouw Teja Peters

van de Gasthuiskerk, van harte welkom in Doesburg.

Door ziekte van de spreker, heer A. Brand moest het programma worden aangepast.

De heer Overweg gaat in op de

ontstaansgeschiedenis van de 14e eeuwse Gasthuiskerk, die in gebruik geweest is door Rooms-Katholieken, Gereformeerden, Lutheranen en, onlangs, door de PKN. De spreker behandelt eveneens de onlangs fraai gerestaureerde proveniers-woningen evenals de

huisregels. Vervolgens worden kerk en hofjes nader bekeken. Als toegift wordt het Van Brakelhofje bezocht.

Terug in de Gasthuiskerk vindt, onder leiding van de heer T. Elzenga, het delen van ervaringen plaats van vraagstukken waar huismeesters mee geconfronteerd worden, te weten: contacten

bestuur - huismeester, de huismeester en ouderenzorg, huisregels, veiligheid, privacy, toelating, gemengde populatie, huisdieren en geluidsoverlast.

Mevrouw Baars sluit de bijeenkomst en bedankt een ieder voor zijn/haar inzet voor het welslagen van deze geslaagde dag. Zij hoopt dat iedereen in 2015 weer van de partij zal zijn. Tevens spreekt zij

de hoop uit dat dan het onderwerp 'thuiszorg en de rol van een huismeester' bovenaan op de agenda zal staan.

De bijeenkomst wordt afgesloten met een drankje en een voortgezette kennismaking

SINT ROCHUSKAPEL, DE ARMEN DE POTH

AMERSFOORT

Het verwijderen van de haan betekende de start van de restauratie

De restauratie van de Sint Rochuskapel op het terrein van de stichting De Armen de Poth is onder supervisie van ir. G.W. van Hoogevest, regent bouwzaken, na enige maanden succesvol voltooid. De werkzaamheden bestonden uit het vervangen van het leien dak en de goten, herstel van metselwerk en restauratie van de klokkentoren. Ook de binnenzijde van de kapel is onderhanden genomen. Vochtproblemen zijn aangepakt, vloerverwarming is aangelegd en het koor is enigszins verkleind. Dat laatste bood de mogelijkheid achterin de kapel een houten pantry met garderobe te plaatsen. Op die manier voldoet de kapel aan de huidige eisen van de tijd bij de verhuur van de kapel. Bij de restauratie is ook dendrochronologisch onderzoek van de kap uitgevoerd. Analyse van houtmonsters van de dakspanten gaven aan dat het hout in de zomer van 1499 gekapt is. Kort erna is de kapel gebouwd. Daarmee is de kapel het oudste gebouw op het terrein van De Poth.

BOEKBESPREKING

DE MOLENPAGE-STICHTING

Op zaterdag 29 november 2014 is het boek 'De Molenpage-Stichting. Een Hervormd-Luthers hofje in Amsterdam sedert 1918', geschreven door Th.A. Fafié, gepresenteerd.

Hendrina Maria Molenpage liet in 1905 in haar testament opnemen dat zij een bedrag van 100.000 gulden beschikbaar stelde om een stichting op te richten ten behoeve van ongehuwde dames of weduwen, die geen kinderen meer tot hun last hadden. Er zou een huis aangekocht moeten worden waarin, aldus het testament, zoveel dames een onderkomen kunnen vinden, als het bedrag dat na aankoop, aanpassing etc. overbleef, toe zou laten. De dames zouden lid moeten zijn van de Evangelisch-Lutherse of van de Nederduitse Hervormde gemeente, minimaal 50 jaar oud zijn, over een eigen inkomen van minimaal 5 gulden per week kunnen beschikken en lid van een ziekenfonds en begrafenisfonds zijn. Het bestuur zou moeten bestaan uit een drietal administrateurs, bijgestaan door een suppoostin.

Mevrouw Molenpage overleed in 1917. Na aftrek van alle kosten bleek dat het onderkomen een zeer bescheiden karakter zou krijgen en maximaal zes

bewoonsters zou kunnen omvatten. Het pand Nicolaas Witsenkade 3 werd aangekocht en geschikt gemaakt. In 1923 betrok de eerste bewoonster haar woninkje.

Uitgebreid wordt het wel en wee van de stichting beschreven. Als een rode draad loopt door de geschiedenis het woekeren met de beschikbare financiële middelen.

Na de oorlog blijven de financiën de administrateurs grote zorgen baren. De toelage van 15 gulden, die iedere bewoonster per maand van het bestuur ontving, werd geleidelijk aan omgezet in een betaling aan het bestuur. Veel hielp dit echter niet.

Gunstig voor de stichting was de belangstelling die de Heineken Brouwerij in 1962 voor het pand aan de dag legde, resulterend in een deal waarbij Heineken het pand Nicolaas Witsenkade 3 kreeg en de Molenpage-Stichting het voor hen aangepaste pand Vossiusstraat 13. In dit pand werden zeven geheel gescheiden appartementen gerealiseerd en de parterre werd de woning voor de suppoostin en tevens bestuurskamer. In februari 1963 vond de verhuizing plaats.

Ondanks deze nieuwe start bleven de financiën de administrateurs grote zorgen baren. De maandelijkse bijdragen (= huren) werden keer op keer verhoogd.

De steeds klemmender financiële situatie leidde in 1991 tot samenwerkingsbesprekingen met het Venetiahof, zonder daadwerkelijk gevolg.

In tegenstelling tot de bewoningscontinuïteit in het verleden vond er vanaf de 60er jaren een flinke wisseling van bewoning plaats. In 2009 besloot het bestuur tot executie over te gaan met als uiterlijke datum december 2010.

'Als de nood het hoogst is, is de redding nabij' gold ook hier. De 'redding' kwam in de zomer van 2009, de vie-

ring van het honderdjarig bestaan van De Lutherhof. De besturen van de twee hofjes raakten met elkaar in gesprek. Van het een kwam het ander en in 2012 werd een convenant gesloten.

Het bestuur van de Molenpage-Stichting maakt geen deel uit van het bestuur van de Lutherhof maar heeft een soort samensprekende en adviseerende rol. Zij huurt vier woningen in De Lutherhof, waar hun laatste 'oud' bewoonsters in ondergebracht zijn. De opbrengst van de verkoop van het pand in de Vossiusstraat is belegd en van de rente van dat bedrag krijgen de vier 'oud' bewoonsters iedere maand een subsidie. Bovendien kreeg De Lutherhof een gunstige lening van de Molenpage-Stichting.

De huidige opzet wijkt weliswaar wat af van de oorspronkelijke doelstelling maar blijft er wel aan voldoen: het helpen van oudere dames bij hun huisvesting.

Een buitengewoon boeiend en uiterst gedetailleerd boek over de geschiedenis van een klein, bescheiden en nauwelijks bekend hofje in Amsterdam.

Fafié, Drs Th.A., *De Molenpage-Stichting. Een Hervormd-Luthers hofje in Amsterdam sedert 1918.*

's Gravenhage, 2014
ISBN: 978-90-76093-48-2

BOEKBESPREKING

DE ONDERSTE STEEN BOVEN

HET WILDEMANSHOFJE IN ALKMAAR BOUWHISTORISCH AAN DE TAND GEVOELD

De restauratie van het Wildemanshof in Alkmaar en het 300-jarig jubileum was voor het College van Regenten aanleiding om de rijke bouwhistorie van het hof te laten onderzoeken. Die opdracht werd verleend aan Steven Kalverdijk en Rob de Vries, die inderdaad de onderste steen boven hebben gehaald. In zes hoofdstukken (Bouwhistorische waarnemingen, De opdracht van Wildeman, Het ontwerpproces, De Bouw: 1713-1717, Chronologie van verbouwingen en restauraties en De oude regentenkamer) komen veel aspecten aan de orde waarvoor in het boek *Hofjes van Alkmaar*, geschreven door Jurjen Vis, geen plaats was. Bovendien hebben de auteurs intensief gebruik gemaakt van het goed bewaarde huisarchief van het Wildemanshof om de bouwgeschiedenis te reconstrueren.

Gerrit Wildeman, reder en handelaar in koloniale waren, leefde van 1627-1702. Volgens zijn twee testamenten moet hij puissant rijk zijn geweest. Na zijn kinderloos overlijden heeft een aantal executeurs een inspectiereis gemaakt om inspiratie op te doen. De tocht, die destijds langs Zuid-Hollandse hofjes is afgelegd, wordt uitvoerig beschreven. Ook wordt de plattegrond van het Wildemanshof vergeleken met een aantal hofjes in bekende hofjessteden, waaronder Meermansburg in Leiden.

Voor de bouw van het Wildemanshof moesten woningen worden afgebroken omdat er geen grote braakliggende terreinen meer beschikbaar waren. Oude kaarten geven een goede indruk welke woningen, met aan de achterkant diepe achtererven, zijn afgebroken.

Een gereconstrueerde plattegrond van het hofje toont 24 woningen, met poortgebouw waarin de regentenkamer zich op de eerste verdieping bevindt. Daartegenover was het washuis met secreten. Bijzonder is de watervoorziening in het hof. Die bestond uit twee grote waterkelders, gevuld met regenwater, en een welwaterput met minder schoon grondwater. In 1902 is het hofje

voorzien van een drinkwaterleiding voor schoon duinwater.

In het hoofdstuk *Chronologie van verbouwingen en restauraties* is aandacht besteed aan de vele verbouwingen, met name vanaf het midden van de 19e eeuw. Was er aanvankelijk de zorg om het hofje wind- en waterdicht te houden, in de 20e eeuw stond verhoging van het comfort hoog op de prioriteitenlijst. Het beeld van de Wildeman als Hercules, verwijzend naar de stichter, moet vanaf het begin een plaats aan de buitenzijde van het poortgebouw hebben gehad. Ter gelegenheid van de renovatie in 2014 is in het poortgebouw een nieuwe gedenksteen aangebracht, de zogenaamde Venus van Milo. Ook is een nieuwe pomp op het middenterrein gebouwd.

Tenslotte is onderzoek gedaan naar het

oorspronkelijke uiterlijk van de regentenkamer. Met name het kleuronderzoek in 2014 bracht nieuwe inzichten aan het licht. Dat resulteerde in de vaststelling dat de regentenkamer in de loop der jaren slechts vier keer is geschilderd. Het gebruik van voor die tijd moderne schuiframen verschaftte aan dit vertrek de gewenste deftigheid.

Zo zijn er in dit prachtige boek veel onderste stenen naar boven gehaald. Slechts een paar elementen zijn hier besproken. Wilt u meer te weten komen over de geschiedenis van het Wildemanshof, dan wordt u aangeraden het boek in detail te lezen. Het is de moeite waard.

Steven Kalverdijk en Rob de Vries,
De onderste steen boven
Uitgave: Historische Vereniging
Alkmaar (z.j.)

NIEUW LID

HUIZEN GROOTENBOOM VAN OS ROTTERDAM

Stichting

In 1873 liet de Rotterdamse koopman Jan Hendrik Grootenboom van Os (1817-1899) aan de voormalige Verlengde Goudschestraat in Rotterdam een drietal huizen bouwen waarin zich 48 kleine woningen voor arme mensen bevonden, het 'Hofje van Os'. De bewoners spraken over 'Het Pand' en noemden zich 'Pandelingsen'. De woningen werden kosteloos ter beschikking gesteld aan arme leden van de Nederduitse Hervormde Gemeente en waren bedoeld voor echtparen. Viel de man weg, dan mocht de vrouw blijven. Bleef de man over, dan moest hij vertrekken. De bewoners kregen een wekelijkse toelage van ongeveer 4 gulden.

In 1896 werd bij testament vastgelegd dat na overlijden van de langst levende de nalatenschap zou worden ingebracht in een stichting om zo de continuïteit van hun zorg voor de armen te waar-

borgen. De heer Grootenboom van Os overleed in 1899. Na het overlijden van mevrouw Grootenboom van Os - Drost, in 1915, nam de "Stichting van Burgerwoningen voor on- en minvermogende lidmaten der Nederduitse Hervormde Gemeente te Rotterdam" de zorg voor de bewoners over.

Op 14 mei 1940 werd het hofje door het Duitse bombardement van Rotterdam volledig verwoest. Negentig bewoners wisten het vege lijf te redden, drie bewoonsters kwamen echter in de vuurzee om. Het enige wat van de bebouwing restte was een klomp gesmolten zilvergeld dat een bedrag van 270 gulden vertegenwoordigde.

Nieuwbouw

Al tijdens de oorlog werden er voorbereidingen getroffen tot nieuwbouw waar in 1953 op een prachtige locatie in Hillegersberg mee werd gestart. Het ontwerp is van de hand van de bekende Rotterdamse architect Cornelis Ellfers, die een belangrijke rol speelde in de wederopbouw van de stad.

Er werd een U-vormig complex in twee woonlagen gebouwd, bestaande uit een hoofdgebouw met twee vleugels om een grote open tuin. Het complex bevat veertig woningen van ca 30 m², een woning voor de huismeester met zijn echtgenote, een recreatie zaaltje,

twee logeerkamers, een opslagruimte en een gelegenheid met was- en droogmachines. Het complex werd in 1954 in gebruik genomen. In 1995 werd het complex van een lift voorzien.

Bewoners

In het huis wonen momenteel 41 bewoners plus de huismeester en diens echtgenote. De doelgroep zijn ouderen (60+) met een beperkt inkomen en vermogen. Maar ook spelen bij de toewijzing van een woning sociale factoren mee. Van de oorspronkelijke bedoeling om alleen lidmaten van de Nederlandse Hervormde Kerk toe te laten, wordt in de praktijk wel van afgeweken. De woningen worden om niet in bruikleen gegeven. Wel worden er servicekosten berekend.

In overeenstemming met de statuten wordt de stichting bestuurd door een drietal echtparen.

De naam van de stichting werd in 2000 gewijzigd in: "Stichting Huizen Grootenboom van Os".

Adres : Van Goghlaan 2
3055 PM Rotterdam

Bezoek: niet toegestaan
www.stichting-huizen-grootenboom-van-os.nl

BEKNOPT VERSLAG VAN DE NAJAARSVERGADERING KUYL'S FUNDATIE (ROTTERDAM) OP 8 NOVEMBER 2014

Ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan was het Landelijk Hofjes Beraad (LHB) voor de najaarsvergadering te gast bij de Kuyl's Fundatie in Rotterdam.

De heer drs R.P.M. de Kuyper

De voorzitter van het college van regenten van de Kuyl's Fundatie, de heer drs. R.P.M. de Kuyper, gaf een boeiend overzicht van de geschiedenis van het hofje. De Kuyl's Fundatie staat nog niet lang op de huidige plek. Het hof bevond zich tot circa 1976 aan de Schiekade. Spreker ging uitvoerig in op de redenen om te verhuizen. Ook de doelstellingen van het hof kwamen aan de orde.

De geschiedenis van het hof is op papier gezet door drie schrijvers. Na afloop van de vergadering zijn alle deelnemers aangenaam verrast met een exemplaar van het boek 'Vrij wonen met zakgeld toe!' Kuyl's Fundatie 1814-2014 (Besproken in Hofjeskrant 34, blz. 10 en 11).

Na deze inleiding wordt de najaarsvergadering gehouden. Een verslag daarvan is u inmiddels toegezonden.

De ochtendbijeenkomst werd afgesloten met de feestelijke overhandiging van de eerste twee boekjes uit de hofjesreeks van het LHB (zie Hofjeskrant 34, blz. 7). Na een overzicht van de totstandkoming van de boekjes door de voorzitter van LHB overhandigde de ene auteur, de heer H. Looijesteijn, een exemplaar aan de heer D. van den Briel, erevoorzitter van het LHB.

Mevrouw Dorine van Hoogstraten overhandigde het door haar geschreven boekje aan de heer en mevrouw Bot (Hofjes Codde en Van Beresteyn, Haarlem).

Uit handen van de heer H. van Eesteren, voorzitter van het LHB, ontving de gastheer een LHB-steentje.

Gesterkt door een heerlijke lunch werd 's middags een wandeling gemaakt door het park Trompenburg Tuinen en Arboretum. De dag werd afgesloten door een borrel.

Al met al een zeer geslaagde en informatieve dag op een plek in Rotterdam die velen van ons niet kenden.

NIEUWE AANWINST VOOR DE LHB-BIBLIOTHEEK

DIE LEIDENER WOHNSTIFTUNGEN VOM 15. BIS 17. JAHRHUNDERT

PROEFSCHRIFT VAN HANS MARTIN TURCK UIT 1989

Leidse hofjes hebben niet te klagen als het gaat om historische belangstelling. Sinds de Stichting Leidse Hofjes zich in de jaren '70 hard ging maken voor een herwaardering van de in die tijd verwaarloosde en achterhaald geachte hofjes, is er een gestage reeks van publicaties tot stand gekomen, zowel over individuele hofjes als over de hofjes in de Sleutelstad als geheel. Het meest complete overzicht is van de hand van Ine Leermakers, een dvd-rom verschenen in 2011 (zie: Hofjeskrant 27).

Een eerdere publicatie, een zeer diepgravend boek over de geschiedenis van de Leidse hofjes, maar dan vooral gericht op de hofjes gesticht in Leiden vóór het jaar 1700, is de dissertatie van Hans Martin Turck (1958), een Duitse historicus die in de jaren '80 onderzoek deed naar de ontstaansgeschiedenis van de Leidse hofjes. In 1989 promoveerde hij tenslotte op het in Aken verdedigde *Die Leidener Wohnstiftungen vom 15. bis 17. Jahrhundert*.

Turck behandelt in zijn boek onder andere de ontstaansgeschiedenis van het hofje in het algemeen, aan de hand van met name de Leidse hofjes gesticht in de 15de tot en met de 17de eeuw. Daarbij besteedt hij ruime aandacht aan de redenen die ten grondslag lagen aan de bouw van een hofje, evenals aan de architectuur- en kunsthistorische aspecten van die hofjes. Van veel hofjes heeft hij bijvoorbeeld het grondplan bestudeerd, maar ook de stichtingsakten. Elk hofje in Leiden gesticht vóór het jaar 1700 wordt in zijn boek besproken. De aandacht blijft dus niet beperkt tot de blikvangers als Sint Anna Aalmoeshuis, Meermansburg en het Van Brouckhovenhofje, ook het kleine Van der Speckhofje en het wat veraf gelegen en minder vaak bezochte Tevelshofje worden er nauwgezet in behandeld. Uiteraard gaat Turck in zijn boek ook in op de ontwikkelingen in

Het Bethlehemshofje. Foto: H. Looijesteijn

de geschiedenis van de bouw van de Leidse hofjes.

Turck schreef een onontbeerlijk standaardwerk, dat niet alleen relevant is voor de geschiedenis van Leidse hofjes, maar voor die van Nederlandse hofjes in het algemeen. Wie zijn boek wil raadplegen moet wel het academisch Duits machtig zijn, en het is bovendien niet in een heel grote oplage verschenen. Dat is jammer, want daarmee is het weinig toegankelijk voor de gemiddelde Nederlandse boekminnaar met belangstelling voor hofjes, maar Turcks boek is natuurlijk door de jaren heen met vrucht gebruikt door tal van anderen die zich met de geschiedenis van het hofje hebben bezig gehouden, waaronder schrijver dezes.

In augustus 2014 kreeg ik onverwacht bezoek op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Martin Turck was op vakantie in Nederland en had gehoord van het aan het instituut uitgevoerde onderzoek dat ik nu al een paar jaar verricht naar de geschiedenis van het Nederlandse hofje. Hij diende zich op goed geluk aan in de studiezaal van het instituut en werd uiteraard naar mij verwezen. Hoewel hij al sinds zijn promotie werkzaam is in de museum- en monumentenzorg-wereld, heeft de

geschiedenis van het hofje nog altijd zijn belangstelling. Ik vertelde natuurlijk graag over mijn onderzoek, liet hem de drukproeven van Hofjes als paleizen zien, en gaf hem ook wat van mijn inmiddels gepubliceerde werk mee.

Martin Turck had nog wat exemplaren van zijn proefschrift, en aangezien ik die alleen in kopie bezat, stuurde hij mij daarvan twee exemplaren toe, één voor mijzelf én één voor de bibliotheek van het LHB, die inmiddels een strekkende meter in de regentenkamer van het Frans Loenenhofje inneemt. Daarmee is die bibliotheek een boek rijk dat van groot belang is voor de geschiedschrijving van het Leidse hofje in het bijzonder en van het Nederlandse hofje in het algemeen. Geen hofjesbibliotheek kan helemaal compleet zijn zonder een exemplaar van dit standaardwerk.

Henk Looijesteijn

Hans Martin Turck,
Die Leidener Wohnstiftungen vom 15. bis 17. Jahrhundert
Aken, 1989

BOEKBESPREKING

DE BOSATLAS VAN HET CULTUREEL ERFGOED

Bosatlassen bevatten een schat aan informatie. Dat geldt ook voor de nieuwste uitgave: *De Bosatlas van het cultureel erfgoed*. Een grote variatie onderwerpen passeert de revue.

Zonder de andere 20 hoofdstukken tekort te doen, zal onze belangstelling vooral uitgaan naar hoofdstuk 11, getiteld: *Zorg*. Daarin wordt aandacht besteed aan verschillende aspecten van zorg, waaronder de hofjes.

In de inleiding van de atlas wordt al aangegeven dat de atlas niet bedoeld is als uitputtend naslagwerk. Dat geldt ook voor het hoofdstuk *Zorg*. Daarin komt een 'scala aan instellingen' ter sprake, zoals de hofjes, maar de meeste aandacht gaat uit naar die in Leiden. Van die stad is een kaartje met hofjes opgenomen waarop de religieuze achtergronden ervan zijn aangegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een kaart

van Nederland getoond die de hofjes, die Rijksmonument zijn, geordend per eeuw, laat zien. Verder wordt in het kort het ontstaan van hofjes behandeld. Ook is er aandacht voor de 'gulle gevers', de stichters van hofjes, die een typisch Nederlandse vorm van liefdadigheid vertegenwoordigen.

Onder het kopje 'Ouderenzorg in de middeleeuwen' vinden we het

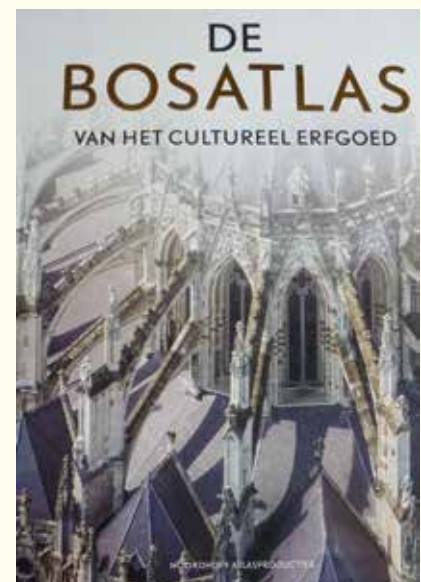
Pepergasthuis in Groningen. Dat was bestemd voor opvang van ouderen. Naast collectieve voorzieningen als een keuken en een eetzaal, blijkt de opzet gelijk aan die van hofjes: een aantal kleine woningen rond een binnenplaats. Ook van het Pepergasthuis is een plattegrond weergegeven.

Verder komen in dit hoofdstuk ter sprake moderne bejaardenhuizen, weeshuizen, armenkolonies en werkverschaffingsprojecten, ziekenhuizen, psychiatrische instellingen en zorglocaties. Alle onderwerpen zijn rijk voorzien van mooie afbeeldingen en een ruime sortering verspreidingskaarten.

Tenslotte is vermeldenswaard dat aan het begin van ieder hoofdstuk een prachtige luchtfoto (fotograaf Karel Tomeï, Eindhoven), karakteristiek voor het behandelde onderwerp in dat hoofdstuk, over twee naast elkaar gelegen pagina's is weergegeven.

In de boekenkast moet wat ruimte gevonden worden voor deze kloekke atlas, maar de aanschaf ervan is alleszins de moeite (en het geld) waard.

De Bosatlas van het cultureel erfgoed,
Groningen, 2014.
ISBN 978 9001 12010 8

HET HOFJE HEEFT DE TOEKOMST

Het hofje heeft de toekomst, zo werd vastgesteld op een minisymposium dat op 28 november 2014 plaats vond in het Sociaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) te Amsterdam. Het symposium werd gehouden naar aanleiding van de publicatie van de eerste twee delen van de hofjesreeks. Na een inleiding van schrijver dezes over het verschijnsel hofje, lieten achtereenvolgens architectuurhistoricus Dorine van Hoogstraten, hoogleraar sociologie en filantropiekenner Marco van Leeuwen en woningbouwdirecteur Mart van de Lisdonk hun licht schijnen over hun verwachtingen ten aanzien van de toekomst van het hofje als woonvorm. Die toekomst ziet er zonder meer rooskleurig uit.

Het IISG was gastheer van het minisymposium, zijnde de plek waar de laatste jaren onderzoek is gedaan naar de geschiedenis van de filantropie in Nederland, in het bijzonder naar de geschiedenis van het hofje als filantropische instelling. Vandaar dat na het inhoudelijk gedeelte een feestelijke borrel

Auteur Henk Looijesteijn biedt Henk Wals (IISG) zijn exemplaar aan

werd gegeven, mede gefinancierd door het LHB.

Schrijver dezes bood een exemplaar van Hofjes als paleizen aan IISG-directeur Henk Wals aan, Dorine van Hoogstraten bood vervolgens een exemplaar van Open en besloten aan Iesje Vermeulen-Haanappel, oud-regentes van de Hofjes Codde en Van

Beresteijn, aan. Als geen ander heeft zij zich immers ingezet voor de herontdekking van het hofje als toekomstbestendige bouwvorm.

Henk Wals wees er op hoe in de hofjesreeks wetenschappelijk onderzoek een vruchtbare kruisbestuiving aangaat met vragen uit de samenleving. Meer dan ooit staat het hofje in de belangstelling, niet als zuiver historische relik maar als levensvatbare samenlevingsvorm met minstens zoveel toekomst als verleden.

Henk Looijesteijn

Auteur Dorine van Hoogstraten

PROEFSCHRIFT

HET HOFJE ALS BOUWSTEEN VAN DE HOLLANDSE STAD

Op 4 december 2014 verdedigde Willemijn Wilms Floet in de senaatszaal van de Technische Universiteit Delft haar proefschrift. Onder het gehoor bevonden zich Huib van Eesteren, voorzitter van het LHB, en schrijver dezes. Als cadeau ontving de jonge doctor de eerste twee delen van de hofjesreeks.

Wilms Floet is architect en werkzaam geweest bij de Delftse bouwkundige faculteit. Haar proefschrift richt zich dan ook vooral op de bouwkundige aspecten van het hofje: centraal staat de vraag waarom de specifieke bouwvorm van het hofje, steeds weer terugkerend in nieuwe en toch dezelfde gedaanten,

zo'n duurzame bouwvorm is gebleken. Ze heeft daartoe tal van hofjes in het westen des lands in kaart gebracht, 266 in totaal. Letterlijk, maar ook figuurlijk, door tekeningen te maken van plattegrond en de gevels van individuele hofjes, zoals het Hofje van Samuel de Zee, dat op de uitnodiging staat weergegeven. Wilms Floet keek onder andere naar de verschijningsvorm, de

grootte, en hoe het hofje is geplaatst in het stedelijk landschap.

De onderliggende reden voor het onderzoek is Wilms Floets gedachte, dat hedendaagse architecten er goed aan doen om hun ontwerpen te plaatsen in een succesrijk gebleken bouwhistorische context. De steeds weer terugkerende vorm van het hofje is zo'n succesvolle bouwvorm, waar architecten ook nu op kunnen variëren. Zo kunnen ze een bijdrage leveren aan een prettige woonomgeving.

Het proefschrift zal binnenkort verschijnen in een handelseditie.

Henk Looijesteijn